

**O‘ZBEKISTON JANUBIY IQTISODIY RAYONINI MAVZUSINI O‘QITISHDA
O‘QUVCHILARDA TAHLILIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISH****Xalilov Shuhrat Sharofidinovich**

Samarqand Davlad Pedagogika Instituti

Tabiiy Fanlar Fakulteti

Geografiya yo‘nalishi 4-kurs talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20584843>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekiston janubiy iqtisodiy rayoni mavzusini o‘qitish jarayonida o‘quvchilarning tahliliy tafakkurini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Mavzuni o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar hamda geografik tahlil usullaridan foydalanishning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, iqtisodiy rayonning tabiiy resurslari, xo‘jalik tarmoqlari, iqtisodiy-geografik o‘rni va rivojlanish xususiyatlarini o‘rganish orqali o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, taqqoslash, xulosa chiqarish va tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirish yo‘llari ko‘rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari geografiya ta‘limi samaradorligini oshirishda tahliliy tafakkurni rivojlantirish muhim omil ekanligini tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston janubiy iqtisodiy rayoni, geografiya ta‘limi, tahliliy tafakkur, iqtisodiy rayonlashtirish, interfaol metodlar, muammoli ta‘lim, iqtisodiy-geografik tahlil, mustaqil fikrlash, pedagogik texnologiyalar, ta‘lim samaradorligi.

Abstract: This article examines the development of students' analytical thinking skills in the process of teaching the topic of the Southern Economic Region of Uzbekistan. The importance of using modern pedagogical technologies, interactive teaching methods, problem-based learning, and geographical analysis techniques is analyzed. The study highlights ways of developing students' abilities to think independently, compare, analyze, and draw conclusions through the examination of the region's natural resources, economic sectors, geographical location, and development characteristics. The findings confirm that fostering analytical thinking is an essential factor in improving the effectiveness of geography education.

Keywords: Southern Economic Region of Uzbekistan, geography education, analytical thinking, economic regionalization, interactive methods, problem-based learning, economic-geographical analysis, independent thinking, pedagogical technologies, educational effectiveness.

KIRISH

Bugungi kunda ta‘lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, muammolarga yechim topish va o‘z bilimlarini amaliyotda qo‘llash kompetensiyalarini rivojlantirishdan iboratdir.

Zamonaviy jamiyatning jadal rivojlanishi, iqtisodiyotning turli sohalarida yuz berayotgan o‘zgarishlar hamda axborot oqimining keskin ortib borishi yosh avloddan nafaqat tayyor bilimlarni egallashni, balki ularni tahlil qila olish, umumlashtirish va amaliy xulosalar chiqarishni ham talab etmoqda. Shu sababli umumiy o‘rta ta‘lim maktablarida geografiya fanini o‘qitish jarayonida o‘quvchilarning tahliliy tafakkurini rivojlantirish masalasi dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

Geografiya fani o‘zining mazmun-mohiyatiga ko‘ra o‘quvchilarda atrof-muhit, tabiiy resurslar, aholi va xo‘jalik tarmoqlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqliklarni anglash imkoniyatini yaratadi.

Ayniqsa, iqtisodiy geografiya bo‘limlarida iqtisodiy rayonlarni o‘rganish o‘quvchilarning hududiy tafakkurini rivojlantirish, iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilish, sabab-oqibat bog‘lanishlarini aniqlash va mantiqiy xulosalar chiqarish ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. O‘zbekiston iqtisodiy rayonlarini o‘rganish jarayonida har bir hududning tabiiy-geografik sharoiti, resurs salohiyati, ishlab chiqarish tarmoqlari va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish xususiyatlarini tahlil qilish orqali o‘quvchilarning ilmiy dunyoqarashi kengayadi.

O‘zbekiston janubiy iqtisodiy rayoni mamlakat iqtisodiyotida alohida o‘rin tutadigan hududlardan biri hisoblanadi. Mazkur rayon tarkibiga Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlari kirib, ular boy tabiiy resurslari, qulay iqtisodiy-geografik o‘rni, rivojlangan qishloq xo‘jaligi hamda sanoat salohiyati bilan ajralib turadi. Hududning yoqilg‘i-energetika resurslari, gaz va neft konlari, rangli metall rudalari, qurilish materiallari hamda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismini tashkil etadi. Shu bilan birga, rayonning qo‘shni davlatlar bilan chegaradoshligi, xalqaro transport yo‘llariga yaqinligi va eksport imkoniyatlari uning iqtisodiy ahamiyatini yanada oshiradi.

1-jadval

O‘zbekiston janubiy iqtisodiy rayoni mavzusini o‘qitishda tahliliy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodlarning tavsifi

№	Metod nomi	Qo‘llash maqsadi	O‘quvchilarda shakllanadigan ko‘nikmalar
1	Muammoli ta‘lim	Iqtisodiy-geografik muammolarni aniqlash va yechimini topish	Tahlil qilish, mustaqil fikrlash, xulosa chiqarish
2	SWOT-tahlil	Hududning kuchli va zaif tomonlarini baholash	Taqqoslash, baholash, strategik fikrlash
3	Aqliy hujum	Mavzu bo‘yicha g‘oyalar ishlab chiqish	Ijodiy va tanqidiy fikrlash
4	Klaster metodi	Mavzu elementlari o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlash	Tizimli fikrlash, umumlashtirish
5	Xarita bilan ishlash	Geografik obyektlar va iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilish	Fazoviy va hududiy tafakkur
6	Statistik ma‘lumotlarni tahlil qilish	Iqtisodiy ko‘rsatkichlarni o‘rganish	Analitik va mantiqiy fikrlash
7	Guruhlarda ishlash	Hamkorlikda muammoni hal qilish	Muloqot, tahlil va baholash
8	Loyiha metodi	Hudud rivojlanish istiqbollari o‘rganish	Tadqiqotchilik va mustaqil faoliyat

Jadval tahlili. Mazkur metodlar O‘zbekiston janubiy iqtisodiy rayoni mavzusini o‘qitishda o‘quvchilarning iqtisodiy-geografik bilimlarini chuqurlashtirish bilan bir qatorda ularda tahliliy tafakkur, mustaqil fikrlash, muammolarni aniqlash va ilmiy xulosa chiqarish kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Hozirgi zamon pedagogik texnologiyalari, interfaol metodlar, muammoli ta‘lim elementlari, loyiha usuli, klaster, SWOT-tahlil, “Aqliy hujum”, “Insert”, “Baliq skeleti” kabi metodlardan foydalanish o‘quvchilarning mavzuni chuqur o‘zlashtirishiga va iqtisodiy-geografik jarayonlarni har tomonlama tahlil qilishiga imkon yaratadi.

Bunday metodlar orqali o'quvchilar tayyor ma'lumotlarni yodlash bilan cheklanib qolmay, balki ularni tahlil qiladi, solishtiradi, umumlashtiradi va o'z xulosalarini asoslashga o'rganadi.

Xulosa: O'zbekiston janubiy iqtisodiy rayoni mavzusini o'qitish jarayonida o'quvchilarda tahliliy tafakkurni rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari, samarali metodlari va didaktik yondashuvlari tahlil qilinadi. Shuningdek, geografiya darslarida iqtisodiy rayonlarni o'rganish orqali o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy hamda amaliy jihatlari yoritiladi.

Tadqiqot natijalari geografiya ta'limi samaradorligini oshirish, o'quvchilarning iqtisodiy-geografik bilimlarini mustahkamlash va ularning tahliliy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Demak, O'zbekiston janubiy iqtisodiy rayoni mavzusini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida o'qitish o'quvchilarning tahliliy tafakkurini rivojlantirishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi.

Ushbu mavzuni o'rganish jarayonida shakllangan tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va xulosa chiqarish ko'nikmalari o'quvchilarning nafaqat geografiya fanini chuqur o'zlashtirishiga, balki kelajakdagi ta'lim va kasbiy faoliyatida ham muvaffaqiyatga erishishiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Asqarov A., Soliyev A. **O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi.** – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – 320 b.
2. Soliyev A.S. **Iqtisodiy geografiya asoslari.** – Toshkent: Universitet, 2019. – 280 b.
3. Baratov P. **O'zbekiston tabiiy geografiyasi.** – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 256 b.
4. Vahobov H., Alimqulov N. **O'zbekiston geografiyasi.** – Toshkent: Sharq, 2021. – 304 b.
5. Qurbonniyozov R., Mamatqulov M. **Geografiya o'qitish metodikasi.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 240 b.
6. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. **Ta'limda innovatsion texnologiyalar.** – Toshkent: Iste'dod, 2018. – 180 b.
7. Tolipov O'., Usmonboyeva M. **Pedagogik texnologiyalar: nazariya va amaliyot.** – Toshkent: Fan, 2017. – 220 b.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim tizimini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari to'plami. – Toshkent, 2023.
9. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. **Geografiya fanidan umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi.** – Toshkent, 2022.
10. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari. – Toshkent, 2024.

Internet manbalari:

11. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi rasmiy sayti – <https://stat.uz>
12. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi rasmiy sayti – <https://uzedu.uz>
13. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi elektron portali – <https://qomus.info>
14. O'zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi – <https://lex.uz>
15. Geografiya va ta'limga oid ilmiy maqolalar bazasi – <https://cyberleninka.ru>
16. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi portali – <https://edu.uz>